

Pomembne obletnice v Selški dolini v letu 2017

Rudi Rejc

1277 *740 let*

- Freisinški škofje dobijo pravico do izkoriščanja rude.

1517 *500 let*

- Nadvojvoda Karel za Kranjsko in Goriško izda nov rudarski red, s katerim razširi upravno oblast deželnoknežjega višjega rudarskega sodnika na vse rudnike. Tako je ta imel civilno in kazensko oblast nad vsemi rudarji in fužinarji.

1637 *380 let*

- Zgrajena Plavčeva hiša v Železnikih, v kateri je danes Muzej Železniki, Na plavžu 58.

1647 *370 let*

- Začnejo se stečajna pogajanja glede Cornionovih fužin v Pontebbi (Furlanija-Juljska krajina) in Farjem potoku (Selška dolina).

1677 *340 let*

- Izdan dekret višjega rudarskega sodnika Erberga sodniku v Železnikih, da morajo mehove vsako soboto celo noč stražiti dva fužinarja in dva delavca. Dogajalo se je namreč, da so bili mehovi ponoči prerezani.

1707 *310 let*

- V Železnikih zgrajeno novo župnišče. V ta namen takratni župnik Pavel Anton Wabl da 280 dukatov predujma.

1717 *300 let*

- Marija Terezija uvede šolske reforme.
- Okoliške soseske so fužinarjem požgale mnogo kopišč na Štalci, na Blegošu, v Farjem potoku in na Žetinjem vrhu, zato komorno zastopstvo v Gradcu v imenu Železnikarjev sproži postopek zoper loško gospostvo.

1787 *230 let*

- Ustanovljena župnija Zali Log.

1797 *220 let*

- Rojen Jakob Demšar, Železniki, prvi učitelj v Železnikih. Poučevati začne leta 1815 z otvoritvijo šole. Leta 1816 v Ljubljani konča zahtevani šestmesečni tečaj za glavne učitelje. Poučuje celih 40 let do smrti leta 1855.
- Rojen Blaž Crobath, Železniki, dr. prava. Gimnazijo in licej je obiskoval v Ljubljani. Študij prava je zaključil na Dunaju. Leta 1824 v Ljubljani dobi mesto odvetniškega pripravnika. Leta 1833 dobi samostojno advokaturu. Pri njem sta delala Matija Kastelic in France Prešeren, s katerima je tudi prijateljaval. V ta krog so spadali tudi Matija Čop, Andrej Smole, Ivan Jurij Toman in Emil Korytko. Crobathov "ljubljski salon" je bil zbirališče slovensko in slovansko prepričanih izobražencev in kulturnih delavcev. Bil je član deželnega muzejskega društva, poslanec v deželnem zboru in odbornik Slovenskega društva.

1817 *200 let*

- Rojen Anton Pintar, Železniki. Filozofijo in bogoslovje študira v Ljubljani. Kaplanuje v raznih krajih na Kranjskem. Župnik na Turjaku in od leta 1861 na Zalem Logu. Prevajalec in pisatelj. Predlagatelj zidave božjepotne cerkve v Suši.

1827 *190 let*

- Umrli Peter Janez Plavec, Železniki, rojen leta 1762, Železniki, fužinar, župan v času Napoleona in rudarski sodnik.

1837 *180 let*

- Rojen Gregor Kemperle, Podlonk, slikar, obiskuje ljubljansko bogoslovje, a mu dokončanje študija prepreči smrt. Njegove oljne slike hranijo v ljubljanskem Alojzijevišču.
- Namesto lesenega mostu čez Soro na Trnju zgradijo kamnit obokan most in zanj porabijo okrog 500 goldinarjev.

1847 *170 let*

- Vrata odpre gostilna na Zalem Logu. Takratno ime je bilo Gostilna pri Gregurju.

1857 *160 let*

- Rojen Luka Jelenc, Dražgoše, učiteljuje je v Hotiču, Šenčurju in Ljubljani, ravnatelj deške osnovne šole v Ljubljani, dolgoletni član izvršnega odbora narodno napredne stranke, prvi predsednik Učiteljske tiskarne, predsednik Zveze jugoslovanskih učiteljskih društev, član vodstva Učiteljske hranilnice in posojilnice, soustanovitelj Zvončka, upravni svetnik Tvornice učil in šolskih potrebščin. Odlikovan z redom sv. Save IV. stopnje in z belim orlom.
- Rojen Peter Josip Jeram, Smoleva, duhovnik in misijonar v ZDA, avtor slovensko-angleške slovnice.

1867 *150 let*

- Rojen Ivan Grohar, Sorica, kot slikar je najprej samouk, nato vajenec pri slikarju Bradašku v Kranju in pri italijanskem slikarju Milanესiju v Zagrebu. Šola se na akademiji v Gradcu, v Ažbetovi šoli v Münchnu. Z Antonom Ažbetom ga seznanil Rihard Jakopič, ki postane njegov največji prijatelj do smrti. V šoli se spoprijatelji še z Matijo Jamo in Matejem Sternenom. Sodeluje pri ustanovitvi prvega kluba slovenskih umetnikov Sava. Slika pokrajinske motive v okolici Škofje Loke in Sorice, nabožne podobe, portrete in ilustracije. Kot krajinar se razvije v enega naših najpomembnejših impresionistov. Razstavlja na Dunaju, v Berlinu, Trstu, Londonu, Beogradu in Ljubljani. Njegova najpomembnejša dela so Pomlad (1903), Macesen (1904), Škofja loka v snegu (1905), Ajda (1905) Cvetoča jablana (1907), Štemarski vrt (1907), Sejalec (1907), Jesensko sonce (1908), Krompir (1909) in Črednik (1910).
- Rojen Franc Vidmar - Pustotnik, Zgornja Luša, zaselek Pustote, ljudski pesnik.
- Rojen Avgust Novak, Ljubljana, konec 19. in v začetku 20. stoletja uvede v svojo hišo na Racovniku veliko novitet, modernizira hišo (angleško stranišče in kopalnica z banjo) in gospodinjstvo, postavi elektrarno, napelje vodo v hlev in hišo, postavi velik vrt - park z leseno vilo in osvetljen vodomet, v gozdičku se pasejo srne.
- Rojen Janez Krek, p. d. Skalar, Dolenja vas, graditelj obzidja Egrovega vrta in kapelice v Selcih leta 1923.
- Anton Globočnik pl. Sorodolski izda knjigo Rudarski in fužinarski kraj Železniki kot separaten tisk Izvestij zgodovinskega društva za Kranjsko. Napisana je bila v nemščini z naslovom Der Berg und Hammerwersort Eisern. V njej zapiše: "Železniki so 1501 čevelj (450 metrov) visoko nad morjem na Gorenjskem, od Ljubljane oddaljeni 7 ur in od Škofje loka 3 ure hoda, v dolini med izrastki Ratitovca. Hribi vsenaokrog so srednje visoki, a izredno strmi." Prav iz te knjige je v tej rubriki objavljenih obilo letnic.

1877 *140 let*

- Zgrajena cerkev loretske Matere Božje v Suši. Zidava cerkve na predlog takratnega župnika na Zalem logu Antona Pintarja je trajala eno leto. Posvetil jo je ljubljanski knezoškof dr. Janez Križostom Pogačar.
- Umrl Ivan Janez Globočnik, Slavina, rojen leta 1815, Železniki, župnik v Slavini pri Postojni. Z bolj znanim bratom Antonom ustanavljata slovenske šole v okolici Postojne.
- Umrl Ivan Tušek, Ljubljana, rojen leta 1835, Martinj Vrh, botanik, vajevec, naravoslovec, zbiralec in zapisovalec ljudskega izročila, prevajalec prvih učbenikov za srednje šole, prvi sestavljalavec šolskih botaničnih besedil, pisatelj, pesnik in tajnik Slovenske matice, profesor prirodopisa, matematike in fizike na Dunaju, v Zagrebu in Ljubljani.

1887 *130 let*

- V Železnike pride prva učiteljica klekljanja, njeno ime žal ni znano. Pripeljal naj bi jo trgovec s čipkami Josip Demšar, p. d. Dagarin, da bi poučevala dekleta, saj je posel s čipkami rastel. Skupaj naj bi pripravila tudi prodajni katalog čipk, ki ga hranimo v Čipkarski zbirki Muzeja.

1897 *120 let*

- Umrl Peter Josip Jeram, Milwaukee, ZDA, rojen leta 1857, Smoleva, duhovnik in misijonar v ZDA, avtor slovensko-angleške slovnice.
- Ustanovljena Hranilnica in posojilnica v Selcih.
- Ustanovljeno Prostovoljno gasilsko društvo Selca, prejemnik plakete Občine Železniki v letu 2007.

1907 *110 let*

- Ustanovljena Cesarsko-kraljeva čipkarska šola v Železnikih. Prva učiteljica je bila Marija Reven, doma iz Idrije. Čipkarska šola je nastala na pobudo učitelja Sonca.
- Ustanovljena selška podružnica Slovenskega planinskega društva, predhodnica Planinskega društva za Selško dolino, prejemnik plakete Občine Železniki leta 2007.
- Prične se pouk v šoli Martinj Vrh, pouk poteka do leta 1974.
- Rojen Blaž Gortner, Železniki, prof. France Planina ga opiše kot ljudskega prosvetarja, saj deluje v mnogih društvih: Rdeči križ, Turistično društvo (organizacija Čipkarskega dneva), predvsem pa v Muzejskem društvu Škofja loka, bil je predsednik Pododbora Železniki in soustanovitelj Muzeja Železniki. Bil je pismonoša in mežnar ter je tako poznal vse ljudi v kraju.

1917 *100 let*

- Rojen Franc Potočnik, Šinkarjev, Bukovica, pevovodja, skladatelj, organist, zborovodja. Vodil je Bukovski cerkveni zbor, Moški pevski zbor KUD Bukovica, Mešani pevski zbor, iz njega je nastal tudi vokalni kvintet Fantje s Praprotna, ki je potem nastopal z ansamblom Lojzeta Slaka. Kasneje je vodil tudi dekljiško skupino Dekleta z Bukovice, mladinski pevski zbor, cerkveni zbor v Bukovščici, oktet Zadružniki in Moški kapucinski zbor iz Škofje Loke. Prejel je zlato Gallusovo značko in Zlati grb Občine Škofja loka, bil je ustanovni član Gasilskega društva Bukovica.
- Umrl dr. Janez Evangelist Krek, Ljubljana, rojen leta 1865, Sodražica, slovenski prosvetitelj. Leta 1875 se po smrti očeta z materjo preseli v Selca v Štok (sedanji Krekov dom), novomašnik leta 1888, leta 1892 na Dunaju doktorira iz teologije, stolni vikar, profesor teologije in filozofije na bogoslovju v Ljubljani. Piše črtice in povesti, tudi osem ljudskih iger, ki so jih velikokrat uprizarjali. Leta 1894 ustanovi prvo kmečko posojilnico, do leta 1910 je v združeno zvezo vključenih 560 zadrug, ki odigrajo pomembno gospodarsko, socialno in politično vlogo. Leta 1897 ustanovi in vodi krščanskosocialno gibanje, leta 1901 postane poslanec v kranjskem deželnem zboru in leta 1907 v dunajskem državnem zboru. Od leta 1905 podpredsednik Slovenske ljudske stranke, pobudnik majniške deklaracije leta 1917 in duhovni oče slovenske poti v Jugoslavijo.
- Umrl Matija Rant, Ljubljana, rojen leta 1844, Martinj Vrh, učitelj, sadjar, čebelar, avtor knjige Opis najnavadnejših sadjereji škodljivih mrčesov. Leta 1905 častni občan Dobrove pri Ljubljani.
- Janez Ev. Krek in 37 poslancev somišljenikov v dunajskem državnem zboru podpišejo majniško deklaracijo o samostojnosti jugoslovanskih dežel v avstro-ogrski monarhiji.

1927 *90 let*

- Umrl Anton Klemenčič, p. d. Plnadar, Železniki, rojen leta 1844, Železniki, rezbar, podobar, ljudski umetnik.
- Umrl Janez Okorn, Ljubljana, rojen leta 1901, Zgornja Luša, z odliko končal gimnazijo in vstopil v semenišče ter pred zaključkom študija zbolel in umrl. Pisal je pesmi, prozo in literarnoteorične prispevke, ki jih je objavljval v Mentorju, listu za srednješolsko dijaštvo, v reviji katoliškega gibanja Križ na gori, delavskem listu Novi čas, v Katoliških misijonih in Almanahu katoliškega dijaštva.
- Rojen Zvone Kržišnik, Železniki, novinar, publicist in šahovski mojster, pionir radijskega novinarstva, v letih od 1976 do 1980 direktor slovenskega Tanjuga, v letih od 1983 do 1989 urednik revije TV-15, predhodnice Svobodne misli. Za novinarsko delo je prejel tri Tomšičeve nagrade, leta 1963 šahovski prvak Slovenije, umrl v letošnjem letu.

1937 *80 let*

- Ustanovljena Lesnoproductivna zadruga za Selško dolino na Češnjici.

1947 *70 let*

- Priključitev Primorske k Jugoslaviji.
- Rojen Andrej Andy Arnol, Železniki, pri štirih letih se prične učiti violino, v glasbeni šoli se uči kontrabas, zanima se za džez. Violino zamenja za klarinet in saksofon, Jože Privšek ga povabi v Big Band, diplomira v Gradcu, dobi nagrado avstrijskega ministrstva za kulturo na Dunaju, ustanovi lastni džez kvartet, v katerem se po nastopih menja veliko odličnih slovenskih glasbenikov. Igra tudi s črnskimi džezisti v orkestru Duka Ellingtona. Napiše sto lastnih skladb in trideset aranžmajev, vodi tudi 700-članski orkester Evropske skupnosti v Franciji.
- Umril Lovro Pintar, Sorica, rojen leta 1874, Sorica, graditelj ceste v Sorico.

1957 *60 let*

- Umril Matija Žumer, Ljubljana, rojen leta 1901, Železniki, slovenski inženir kemije in metalurg. Zaposlen v železarni na Jesenicah, specializira metalurgijo v Grenoblu, vodja zunanjih obratov v rudniku Velenje. Vodja kabineta za fužinarstvo Tehnične fakultete v Ljubljani, redni profesor za metalografijo in metalurgijo, kasneje predstojnik Katedre za metalografijo in prodekan Tehnične fakultete v Ljubljani.
- Umril Miha Trojar, p. d. Boltarčev, rojen leta 1874, Ojstri Vrh, legenda domače narodno zabavne glasbe, njegove sinove poznamo kot Mihov kvartet.
- Četrte poplave v Železnikih.
- Preneha delovati skrilolom na Zalem Logu.
- Ustanovljeno Turistično društvo za Selško dolino, leta 1961 se preimenuje v Turistično društvo Železniki, prejemnik plakete Občine Železniki v letu 2012.

1977 *40 let*

- Umril Vinko Nastran, p. d. Šoštarjev, Studeno, rojen leta 1913, Studeno, ustanovitelj Čevljarke produktivne zadruge Ratitovec v Studenem pri Železnikih, z. z. o. j. (zadruga z omejenim jamstvom).

Viri:

Arhiv Muzejskega društva Železniki.

Zborniki Železne niti in Loški razgledi.

Selška dolina v preteklosti in sedanjosti. Ur. France Planina. Železniki: MD Škofja Loka, pododbor Železniki, 1973.

Anton Globočnik: *Eisnern – Železniki*, zgodovinsko-statistični oris v regestah: kronika. Prev. Jože Dolenc, France Baraga.

Dražgoše: Pan, 1999.

Vida Košmelj: *Železniki skozi čas*. Radovljica: Didakta, 2007.

Občina Železniki: Častni občani, občinski nagrajenci.

Slovenski biografski leksikon.

Leksikon *Gorenjci*.

Železni kruh. Ur. Miha Naglič. Železniki: Domel holding, d. d., 2016.

Ustno izročilo.